

Иқтисодий рақамлаштириш
шароитида қулай ишбилармонлик
муҳитини ривожлантириш йўналишлари

HUDUDLARNING IJTIMOY-IQTISODIY O'SISHIDA RAQAMLI JAMOATCHILIK NAZORATINI RIVOJLANTIRISHNING O'RNI VA AHAMIYATI

Mirzaliyev Sanjar,
PhD, dotsent,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РОСТЕ РЕГИОНОВ

Мирзалиев Санжар,
PhD, доцент,
Ташкентский государственный экономический университет

ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE DEVELOPMENT OF DIGITAL PUBLIC CONTROL IN OCIO-ECONOMIC GROWTH OF THE REGIONS

Mirzaliev Sanjar
PhD, Associate Professor,
Tashkent State University of Economics

Аннотация. *Ushbu maqolada jamoatchilik nazoratining mohiyati va uni mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bilan birga raqmali ko'rinishda tashkil etish masalalari haqida fikr yuritilgan. Davlatimiz va hukumatimiz tomonidan so'nggi yillarda qabul qilingan jamiyatimizda raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirishga qaratilgan qonuniy hujjatlarda belgilab berilgan jamoatchilik nazorati va muhokamasi borasidagi fikrlar tahlil etilgan. Shuningdek, mamlakatimizda jamoatchilik nazoratining paydo bo'lishi va uning me'yoriy-huquqiy asoslari bo'yicha ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, jamoatchilik nazorati, fuqarolik jamiyati.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается сущность общественного контроля и вопрос его организации в цифровом виде, наряду с развитием цифровой экономики в нашей стране. Проанализированы мнения об общественном контроле и общественном обсуждении, которые освещаются в правовых документах, направленных на развитие цифровой экономики и электронного правительства в нашем обществе, принятых нашим государством и правительством в последние годы. Также дана информация о появлении общественного контроля в нашей стране и его нормативно-правовой базе.*

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровизация, общественный контроль, гражданское общество.

Abstract. *This article discusses the essence of public control and issue of its organization in digital form, along with the development of digital economy in our country. Opinions on public control and discussion have been analyzed that are highlighted in legal documents aimed at the development of digital economy and e-government in our society adopted by our state and government in recent years. Information is also given on the emergence of public control in our country and its regulatory and legal basis.*

Key words: digital economy, digitalization, public control, civil society.

Davlat rahbarining Oliy Majlisga 2020-yilgi Murojaatnomasida “Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yoʻlidan borish imkoniyatini beradi”, – deya taʼkidlab, klassi besh yil ichida raqamli iqtisodiyotga oʻtish vazifasini qatʼiy maqsad sifatida belgilab bergan. Raqamli iqtisodiyot bu yangi texnologiyalar va biznes modellari yaratish hamda ularni kundalik hayotga joriy etish orqali mavjud iqtisodiyotni yangicha tizimga koʻchirishdir. Shu bilan birgalikda, raqamli iqtisodiyot – iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy aloqalarning raqamli texnologiyalarini qoʻllash asosida amalga oshirish mumkin boʻlgan tizimdir.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 05.10.2020-yildaigi PF-6079-sonli “RAQAMLI IQTISODIYOT-2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi Farmoni iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining jadal raqamli rivojlanishini taʼminlash, shu jumladan, elektron davlat xizmatlarini koʻrsatish mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida qabul qilindi. Mazkur farmon nafaqat raqamli industriyani jadal rivojlantirish, milliy iqtisodiyot tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish, shuningdek, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning turli sohalarida axborot tizimlari, elektron xizmatlar va boshqa dasturiy mahsulotlar joriy etishda ham yuqori darajada ahamiyatlidir.

Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda jamoatchilik nazoratini eʼtiborsiz qoldirib boʻlmaydi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning zamonaviy shakllarini amaliyotga joriy etish dolzarb vazifadir. PF-6079-sonli farmoni bilan “Raqamli Oʻzbekiston-2030” strategiyasi doirasida 2020-yilda Jizzax viloyati Zarbdor va Sh.Rashidov tumanlarini raqamli transformatsiya qilish boʻyicha loyihalarni amalga oshirish “YOʻL XARITASI” da jamoatchilik nazoratini shakllantirish va ijro organlarining maʼsuliyatini oshirish yuzasidan “Faol fuqaro” axborot tizimini joriy etish chora-tadbiri amaliyotga joriy etilgan.

Har qanday tizimdagi nazorat funksiyasi harakatlarni tekshirish, qayd etish va tuzatish uchun xizmat qiladi. Maqsad va vazifalariga qarab, nazoratning ham bir qancha turlarini ajratib ko'rsatish mumkin. So'nggi yillarda jamiyatni demokratlashtirish, hayotimizning barcha jabhalarida liberallashtirish jarayonlarini jadallashtirish, qonunlar ijrosini ta'minlash, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Jamoatchilik nazorati fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Jamoatchilik nazorati bo'lmagan yoki jamoatchilik nazorati yetarli darajada kuchga ega bo'lmagan mamlakatda fuqarolik jamiyati shakllanishini ham tasavvur qilish qiyin.

Bugungi kunda jamoatchilik nazoratiga mamlakatimizda ham alohida e'tibor berilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi PF-60-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonining 12-maqjadi aynan "Ta'sirchan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish" deb nomlanib, unda quyidagi ustuvor vazifalar belgilangan:

- jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning zamonaviy shakllarini rivojlantirish, jamoaviy murojaatlar asosida hududiy, tarmoq va davlat dasturlari ijro sifatini tekshirish amaliyotini joriy etish;

- ayrim davlat funksiyalarini amalga oshirish jarayoniga jamoatchilik nazorati subyektlarini keng jalb qilish, davlat organlari faoliyatini o'rganishda ijtimoiy so'rovlar o'tkazish hamda aniqlangan kamchiliklarni ochiq muhokama qilish amaliyotini yo'lga qo'yish;

- aholining ijtimoiy-siyosiy faolligini va saylov madaniyatini oshirish, saylovlarga oid xalqaro standartlarni qonunchilikka implementatsiya qilish ishlarini davom ettirish;

- ommaviy axborot vositalarining roli va jurnalistlarning kasbiy faoliyati himoyasini yanada kuchaytirish, odamlarni qiynayotgan muammolar hamda islohotlarning ijrosi ahvolini o'rganishda ularning mehnatidan samarali foydalanish;

- ijtimoiy sheriklikning samarasini oshirish, nodavlat notijorat tashkilotlar va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarini davlat tomonidan subsidiyalar, grantlar va ijtimoiy buyurtmalar shakllarida qo'llab-quvvatlash hajmini ikki barobarga oshirish.

PF-60-sonli "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni bilan belgilab berilgan "Harakatlar strategiyasidan–Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyiliga asosan ustuvor yo'nalishlar belgilangan bo'lib, mazkur ustuvor yo'nalishlar ham aslida keng jamoatchilik muhokamasi natijasida ishlab chiqilganligi farmonning birinchi bandida ta'kidlab o'tilgan.

Davlatimiz va hukumatimiz tomonidan qabul qilinayotgan ko'plab qonuniy hujjatlarning avvalo jamoatchilik muhokamasidan o'tkazilishi, davlatimizning mustahkam fuqarolik jamiyatini qurishga bo'lgan katta e'tiborini anglatadi. PF-60-sonli "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni ko'plab sohalarida jamoatchilik nazoratini o'rnatilishi mustahkamlab qo'yilgan:

- 2022-yil 1-apreldan boshlab birinchi-to'rtinchi sinf o'quvchilarini bepul ovqat bilan ta'minlashni tashkil etish bo'yicha qaror loyihasiga ajratiladigan mablag'lar sarflanishi ustidan jamoatchilik nazoratini o'rnatish;

- keng jamoatchilik, shu jumladan, mahalla tizimida ko'p yillik ish stajiga ega xodimlarni jalb qilgan holda mahalla faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar dasturi va yangilangan "Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi qonun loyihasini ishlab chiqib, Vazirlar Mahkamasiga kiritish;

- ijtimoiy-iqtisodiy sohani isloh qilish va ustuvor tarmoqlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan muhim loyihalar barcha hududlarning talablari va mahalliy tashabbuskorlarning takliflarini inobatga olgan holda mahalliy jamoatchilik ishtirokida keng muhokama qilinganidan keyin qabul qilish;

- barcha bo'g'indagi davlat boshqaruvi organlarining bir yillik ish dasturini jamoatchilik asosida ishlab chiqish;

- davlat organlarida murojaatlarni tahlil qilish, ijtimoiy so'rovlar va jamoatchilik muhokamalrini o'tkazish natijalaridan kelib chiqib, hududlar (tuman, shahar, qishloq va mahalla) kesimida o'z tuzilmalarining faoliyati bo'yicha dasturlar ishlab chiqilib, e'lon qilib borish;

- davlat boshqaruvi organlari tomonidan qabul qilinayotgan qarorlarning ijro etilishi jarayonini jamoatchilik tomonidan kuzatib borish va boshqalar.

Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy o'sishida jamoatchilik nazoratini o'rnatish va jamoatchilik nazoratini raqamli zamonaviy shakllarda tashkil etish ishlari bir necha yillar oldin davlatimiz tomonidan katta e'tiborga olingan bo'lib, bunga misol sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.03.2020-yildagi PQ-4642-sonli "Toshkent shahrida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroridir. Mazkur qaror bilan 2020-yil 1-mayga qadar shahar infratuzilmasining holati, davlat xizmatlarining sifati va boshqa masalalar yuzasidan jamoatchilik nazoratini tashkil etish uchun "Xalq nazorati" portali va mobil ilovasi ishga tushirildi.

Jamoatchilik nazoratiga turli-tuman ta'riflar berilgan. Jamoatchilik nazoratining asosiy xususiyatlarini qamrab oladigan quyidagicha ta'rifdan foydalanish o'rinliroq bo'ladi: Jamoatchilik nazorati – jamoat birlashmalari tomonidan davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining amaldagi qonunlarga mosligini aniqlash va baholash bo'yicha yuritadigan faoliyat.

Hozirgi vaqtga qadar mamlakatimizda quyidagi jamoatchilik nazoratiga oid bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi (1-jadval).

O'zbekiston Respublikasining jamoatchilik nazoratiga oid asosiy me'yoriy-huquqiy hujjatlari

No	Hujjat nomi	Qabul qilingan sana
1.	"Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni	2018-yil 12-aprel
2.	"O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga qaratilgan o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni	2019-yil 29-avgust
3.	"Davlat organlari va tashkilotlarining faoliyati ochiqqligini ta'minlash, shuningdek, jamoatchilik nazoratini samarali amalga oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni	2021-yil 16-iyun
4.	Konstitutsiya va qonun ustuvorligini ta'minlash, bu borada jamoatchilik nazoratini kuchaytirish hamda jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori	2019-yil 13-dekabr
5.	"Mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy sohadagi islohotlar ustidan jamoatchilik nazorati samaradorligini, shuningdek, fuqarolarning demokratik o'zgartirishlardagi faolligini oshirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori	2019-yil 4-oktabr

Jamoatchilik nazorati uzoq tarixga ega bo'lsa ham, uni ilmiy tushuncha sifatida fanga ijtimoiy psixologiyaning asoschilaridan bo'lgan T.Tard olib kirdi. Uning talqinida mazkur tushuncha jinoyatchining xulq-atvorini me'yoriy qoidalar doirasiga qaytarish uchun qo'llaniladigan usullar majmuini ifodalagan. Keyinroq, bu tushunchaning mazmuni ancha kengaydi. Bunday kengayish amerikalik sotsiologlar E.Ross va R.Park tadqiqotlari tufayli yuz berdi. Ularning talqinida jamoatchilik nazorati individga uning xulq-atvorini ijtimoiy me'yorlarga mos keltirish maqsadida o'tkaziladigan ta'sirni anglatadi.

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytish mumkinki, jamoatchilik nazorati ijtimoiy tizimning o'zini o'zi tartibga solish usulidir. Mazkur usul huquqiy me'yorlar yordamida hamda mazkur tizimning tarkibiy qismlari orqali tartib va barqarorlikni ta'minlash maqsadida o'tkaziladi. Jamoatchilik nazoratini jamiyatni raqamlashtirish asosida tashkil etish natijasida hududlarda olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar ko'lamini kengaytirish, jamiyat a'zolarida ma'suliyat hissini oshirish va hududlar rahbarlarini mazkur hududlar aholisi bilan keng qamrovli muloqotini tashkil etishga asosiy zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jo'rayeva, D. Raqamlashtirish rivojlanishning muhim omili. <https://adolat.uz/news/raqamlashtirish-rivojlanishning-muhim-omili>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi PV-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni, <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.03.2020-yildagi PQ-4642-sonli "Toshkent shahrida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, <https://lex.uz/ru/docs/4767514>